

THE
NIGHT SEDER
BAIS MEDRASH
TAILORED TO FIT YOUR SCHEDULE AND YOUR NEEDS

Week 10

Tzedakah and Maaser Kesafim

How much tzedaka must a person give? Is Maaser a chiyuv or just a mitzvah?
What should Maaser be taken from (income, gifts, benefits)? What can it be used for
(Chinese auctions, buying kibudim in shul, other mitzvos etc)

טו"ר יו"ד רנ"א

ערוך השלחן רנ"א ג'ו'

בית יוסף או"ח תרנ"ו

ביאור הלכה או"ח רנ"ו

שולחן ערוך יו"ד רמ"ט א', ב'

ערוך השלחן רמ"ט א'ו'

אהבת חסד ח"ב פרק י"ט

מעשר כספים

תוס תענית ט

ב"ח, ט"ז, פתחי תשובה יו"ד של"א

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי אליעזר ע"ה

לז"נ ויצה בת ר' שמואל זאב ע"ה

ממניסין דהאיט קודם ללשה להסיות
[ו] עד דזון כספיה זה להסיות זה
להסיות זה לכסות חס להסיות זה
להסיות זה לכסות נשמעיה מן דהל
דמר רבי יהושע בן לוי כסות אשת
סנר קודמת למי עם הלך ממני
כסוד של סנר לא אמרו אלא כסות

העיר קודמין. כתב ה"ר סעדיה חייב
אדם להקדים פרנסתו לכל אדם ואינו חייב לתת
צדקה עד שיהיה לו פרנסתו [ב] שנאמר (ויקרא
כה לו) וחי אחיך עמך חיך קודמין לחיי
אחיך וכן אמרה הצרפית לאלהיה (מלכים א'
י ז) ועשיתי [ג] לי ולבני תחלה לי ואחר
כך לבני והודה לה אליהו ואמר לה ולך

(כסות פ. ט) מנו רגנן ימוס וימוס
שנאו להסתרנא מפרנסין את
הימוס והמ"כ מפרנסין את הימוס
מפני שהאיט דרכו למזור ואין להסיה
לדכה למזור ימוס וימוס שנאו
לינשא משיאין את הימוס והמ"כ
משיאין את הימוס מפני שטעמה של

ולבנך תעשי באחרונה. [ו] ואחר שיפרנס נפשו [ז] (ס) יקדים [ב] פרנסת אביו ואמו לפרנסת בניו
ואחר כך פרנסת בניו ואם אביו ובניו שבויים ואין לו במה לפדות שניהם - יפדה האב ויעזוב הבן.

טור >מכון שירת דבורה< עמוד מס 65 י (יו"ד רמה - שד) יעקב בן אשר (בעל הטורים) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערוך השלחן רנ"א ג'ה'

רנ"א (למי נותנין הצדקה ומי קודם לחבירו וכו' כ"א סע"י).

קיים מצות צדקה שלישית שקל בשנה מחוייב כל
אדם אף עני המתפרנס מן הצדקה האמנם בעיקרי
הדברים ק"ל טובא דאם נאמר דברים כפשוטן
לאזו קודמין לאזו ואזו לאזו דהכונה שא"צ ליתן
כלל לסדרנה שאחר זה ולפיז הא דבר ידוע שלכל
עשיר יש הרבה קרובים עניים וכ"ש לבעה"ב
שהצדקה שלו מועטת ואיכ לפיז אותם העניים
שאין להם קרובים עשירים ימותו ברעב ואיך אפשר
לומר כן. ולכן נלע"ד דבירור הדברים כך הם דבוראי
כל בע"ב או עשיר הנותן צדקה מחוייב ליתן חלק
לעניים תרחוקים אלא דלקרוביו יתן יותר מלשאניו
קרוביו וכן כולם כסדרנה זו וגם כזה שכתבו דפרנסתו
קודמת אם נאמר כפשוטו איכ רובן של בעלי בתים
פטרין מן הצדקה לגמרי לכד שלישיית שקל בשנה
- וידוע דרוב ישראל הלואי שישפיק להם פרנסתם
דהצאתם ולפיז יפטרו כולם מן הצדקה וז"ל
עשירים גדולים ובמקומות שאין עשירים יגועו
העניים ברעב ואיך אפשר לומר כן וגם המנהג אינו כן.

א כתוב בפי ראה כי יהיה כך אביון מאחר
אחיך באחר שעריך וכו' ולא תקפוץ את ירך
מאחיך האביון ותניא בספרי אחיך זה אה מאב
מאחר אחיך זה אה מאם מלמד שאחיו מאביו
קודם לאחיו מאמו באחר שעריך מלמד שאנשי עירך
קודמין לאנשי עיר אחרת בארצך מלמד שעניי איי
קודמין לעניי חו"ל ויושבי חו"ל מנחן ת"ל אשר די
אלקך נותן לך סכל מקום עכ"ל הספרי והנא רבי
אליהו (ס"ג) הלא פרום לרעב לחמך וכו' ומבשרך
לא תתעלם הא כיצד אלא אם יש לאדם מצוות בתוך
ביתו ומבקש לעשות מהן צדקה כדי שיפרנס אחרים
משלו כיצד יעשה בתחלה יפרנס את אביו ואמו ואם
הותיר יפרנס את אחיו ואחיותיו ואם הותיר יפרנס
את בני משפחתו ואם הותיר יפרנס את בני שכונתו
ואם הותיר יפרנס את בני סבוי שלו ואם הותיר
יפרנס שארי בניו וכו' עכ"ל וכה"ג אמרין בפ"ה
דבי"ט ענין כלומר קרוביך ועניי עירך ענין קודמין
עני עירך ועניי עיר אחרת עני עירך קודמין.

ה ולכן נלע"ד ברור דזה שכתב הגאון דפרנסתו
קודמת היינו באיש שאינו מרויח רק להם צד
ומים לחץ ולכן מביא ראה מהצדפות שבשם
היה תלוי חיי נפש ממש שהיה רעב בעולם
כמבואר במלכים שם ואם נותר לו להם ומים אביו
ואמו קודמין ואח"כ בניו וכי אבל האיש שמרויח
פרנסתו כבעל בית חשוב שאוכל כראוי להם ובשר
והבשילין ולבוש ומכסה א"ע כראוי וודאי דחייב
בצדקה מעשר או חומש מפרנסתו וחלק גדול
מהצדקה יתן לקרוביו ועניי עירו ומעט מחוייב
ליתן גם לתרחוקים ועניי עיר אחרת דא"כ עיר
של עניים יגועו ברעב ח"ו אלא וודאי כמיש ותרע
לך שכן הוא דא"כ איזה נבול תתן לפרנסתו
שודא קודמת לכל אחד יאמר אני נצרך לפרנסתו
כל מה שאני מרויח שהרי אין נבול להוצאה
כידוע אלא וודאי כמיש דלא קאי רק על מי שיש
לו רק להם מצומצם להחיות נפשו ונפש אשתו ובניו
ובנותיו הקטנים.

ב וי"ל הרמב"ם בפ"י והמור והש"ע סע"י ג' הנותן
לבניו ובנותיו הנדוכים שאינו חייב במינוחיהם
כדי לדכד את הבנים תורה ולהנהיג את הבנות
ברוך ה"ו וכן הנותן כתנות לאביו והם צריכים
להם היו ככלל צדקה ולא עוד אלא שצריך
להקריבו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא
קרובו צריך להקריבו לכל אדם ואחיו מאביו קודם
לאחיו מאמו ועניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי
עיר קודמין לעניי עיר אחרת עכ"ל ועניי עירו מקרי
אותם הדלים בעיר והבאים מעיר אחרת לכאן
נקראים עניי עיר אחרת אף שהם עתה בכאן ויש
תולקים בזה והמור הכריע כריעה ראשונה.

ג וראיה לזה דכאורה מה הוסיף המור וכן רבינו
הרמ"א ברכיו הגאון כחשבון המדרגות שזה
קודם לזה וחלא כבר נתבאר כן ולדבריו איש
דמקודם כתבו הדינים שבספרי ובגמ' בסוד מדרגות
הצדקה והיינו בעשירים או בע"ב אמרים שנותנין
ה"בה צדקה יקדים בהצדקה הקרוב קרוב קודם
כלומר דמחוייב ליתן לכולם רק להקרובים נותנים
חלק היותר גדול ודבר זה צריך אומר הדעת וא"א
לכבר כפרטיות מעשר או חומש כמובן.

ג כתב המור בשם רב סעדיה גאון חייב אדם להקדים
פרנסתו לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד
שיהיה לו פרנסתו שנאמר וחי אחיך עמך חיך
קודמין לחיי אחיך וכן אמרה הצרפית לאלהיה ועשיתי
ני ולבני תחלה ואח"כ לבני וכו' ואחר שיפרנס
נפשו יקדים פרנסת אביו ואמו לפרנסת בניו ואח"כ
פרנסת בניו וכו' עכ"ל ורבינו הרמ"א העתיק זה וי"ל
פרנסת עצמו וכו' אביו ואמו אם הם עניים והן
קודמין לפרנסת בניו ואח"כ בניו והם קודמים לאחיו
והם קודמים לשאר קרובים והקרובים קודמים לשכניו
ושכניו לאנשי עירו ואנשי עירו לעיר אחרת וה"ה
אם היו שבים וצריך לפדותן עכ"ל.

ד והנה כבר בארנו כפי רמ"ח סע"י ג' דזה
שכתבו שאינו חייב ליתן צדקה עד שיהיה לו
פרנסתו וזה בצדקה תמידית מעשר או חומש אבל

כתב הרא"ש (שם) ומדאמר אילו מיתרמי ליה תלתא מצותא יהיב לכולי צימיה שמעיין שאין אדם מחוייב לבצו הון רב בשביל מצוה [אחת] ואפילו היא מצוה עוברת כגון אחרוג ולולב ותלמודא צפרק לולב הגזול (מא:): חשיב גוזמא על רבן גמליאל שהיה נשיא ישראל מה שנתן אלף זוז באחרוג אחד וגם תיקנו חכמים שהמבצו אל יבצו יותר מחומש (כמוצות נ.) עכ"ל: ורבינו ירוחם כתב דברים אלו צנתיב י"ג חלק ג' (קד ע"ד) וצקוף כתב ומכל מקום צעישור נכסיו חייב לקנותו עכ"ל ולא ידעתי מנין לו ה. והרשב"א (צחי צ"ק ע: ד"ה מהא) כתב מהא דאמרינן אילו מיתרמי ליה תלתא מצותא יהיב לכולי צימיה משמע דאפילו למצוה עוברת כאחרוג וסוכה אינו מחוייב לתת אפילו שליש ממונו וזה תימה איך [לא] ון נתנו דמים למצוה עוברת וכחצ הראב"ד ז"ל כדי שלא יצוא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו [שצמ קיח.] עשה שצתך חול ואל תצטרך לצריות וכן אמרו המבצו אל יבצו יותר מחומש שהעוני כמיחה ומכל מקום לא כמיחה ממש אמר הרב שלא אמרו אלא צמנות עשה בשב ואל תעשה אצל צמנות לא תעשה אפילו כל ממונו עד כאן לשונו:

טור <מכון שירת דבורה> עמוד מס 637 ה (או"ח תצה - תרצו) יעקב בן אשר (בעל הטורים) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ביאור הלכה או"ח תרנ"ו

בענינו דעכ"פ לא גרע תשס ואפשר דיותר מזה: * אפילו מצוה עוברת. כ"ל וכן הוא בדפוס יסן ור"ל דאף בהמסס לא איירי במצוה עוברת מ"מ דינא הוא דאף בעוברת א"ל נסבו הון רב ודאיחא ברא"ש ור"י. והנה על פנים הדין דמטאר כאן כשו"ע דאין לרין לפור הון רב על מצוה וטעם זה מסוגיא דב"ק אלא מעתה אי אחרמי ליה תלתא מצותא לימב לכולא בימה וקמכו זה לדין נדקה בהמסס וכי לנאורה ז"ע מסוגיא דקידושין דף כ"ט דמטאר שם גבי פדיון הבן דאף אם אין לו רק ה' פלטים לרין לפדות עצמו וכן לענין לעלות לרגל וזה מ"י שאין לו נכסים כלל זולת אלו החמשה פלטים ע"ש ולנאורה לפי סוגיא דב"ק אשר ממש טעם דין השו"ע דכאן איש מחוייב לתת כל אשר יש לו בענין מצוה ואף רק שליש בינו ג"כ אין מחוייב וגם מעשה דר"ג לנאורה קשה לפ"י דמאי ריבוא שלקח אחרוג כאלף זוז משום טוב מצוה הלא אף מי שאין לו רק ה' פלטים מחוייב ליתן לכהן לפדות עצמו או לעלות לרגל וכ"ש ר"ג שהיה עשיר ושיעור זה טרדאי היה רק חלק מהוט. ולמען לישב הסוגיות שלא יהיו סותרות היה אפשר לנאורה לומר נמעשה דר"ג דהרעטא היה שם שפיר הון רב יותר על שיה דאינו סבר המצוה ורק מפני ששם נפטיה לא היה אפשר להשיג אחרוג ונתן לאחד הון רב שימרה למכרה לו וזה אין אנו מחוייבין מן הדין דכיון דאינו מוצא אותה כפי שיה הרגיל אנוס הוא ואין מחוייב ורק משום טוב המצוה עשה זה ואפשר לפרש גם הסוגיא דב"ק דמ"י כגון זה דעלתה סבר המצוה הרבה יותר משהיא וס"ד דהש"ס דעד שליש בינו מחוייב וע"ז דחי דאינו מחוייב אצל כל מצוה שיכול להשיגה בשיה חייבה התורה לכל ישראל אם יש לו אף מעט ובההיא דקדושין הג"ל ורק באין לו פטור ובההיא דירושלמי פ"א דפאה נ"ח"ל שם כד את ד' מהיקך ממה שהנך מפרש לקט שכתה ושיאה ומפרש תרומה וכו' ועושה סוכה ויטלב שיפר ומפילין וליצית ומאכיל את העניים וכי אם יש לך אמה חייב ככולן ואם אין לך אין אמה חייב כאלה מהן אבל כשהוא בא אצל כבוד אב ואם בין שיש לך הון בין שאין לך כבוד א"ל ואת אמך ואפילו אמה מקב על הפתחים אכן זהו ענין קמימה כל הפוסקים דמשמע שחפשו נפשיהו מסוגיא דב"ק וממעשה דר"ג שאין מחוייב לפור הון רב לשום מצוה בכל אופן ואף שיש לו עדיין הון ורק עד חומש לכל היסור כמו לענין נדקה. ור"ל דהם מחלקין מסוגיא דקדושין להא דב"ק וסוכה באופן זה דלפור הון רב אמנם אין מחוייב ומשום הטעם דמאז יעני ויעטרך לצריות וכמ"ש הראב"ד וזה לא שייך בני שאין לו רק חמש פלטים וכי"כ ומתפרנס מתלכתו ולא יגרע פרנסתו כמה שיוצא זה על המצוה וכן להסיק לא יתחוק ממש כמה שלא יוצא. ומדברי הג"י והרמ"ה שכתב ג"כ הכי דאף בני שחיו נדחקין לרין להוציא אף בשביל הידור וכ"ש למצוה עצמה וזהו דלא דעת רש"ל שאלק על בני"י והרמ"ה הג"י ומכאן דאפשר דאף לגוף המצוה אינו מחוייב כיון שחיו נדחקין להוציא הוא כהון רב אבל מסוגיא דקדושין הג"ל לא משמע הכי וכן מירושלמי הג"ל מוכח ג"כ [אפילו לפי מה שהעתיקו הע"ת והא"ר את דברי ירושלמי וכ"ש לפי מה שנבאר לקמיה] רק דאינו מחוייב לחזור על הפתחים בשביל מצוה מפילין וליצית וכי אצל אם יש לו כדי לקטת מפילין וליצית והג"ר טרדאי חייב ולא נחשב זה כהון רב (ואף דלמעלה ירדדט להלכה כהרש"ל היינו רק לענין הידור אצל לא לענין מצוה עצמה) ועיין בספר אהבת חסד ח"ב פרק כ' אות ג'. ואנב אעורר פה כמה שהיה קשה לי על מה שהעתיקו הע"ת והא"ר שנתן כ"ה

משנה ברורה עמוד מס 258 ו <קיצור חזון איש> כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ערוך

הלכות צדקה סימן רמ"ט

השלחו

א כתבו המור והשיע שיעור נתינתה אם ירו משנת יתן כפי צורך העניים שיתבאר בסי רין מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מדה בינונית פתח ואם אין ירו משנת כל כך יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מדה בינונית פתח

כך או שעניים מרובים יתן עד חומש או מעשר ואף שאין בזה די מחסורו הלא אי"א יותר ונראה דאף מי שאינו נותן מעשר מי"ם מצות הצדקה קיים אלא שלא קיימה כראוי וזהו כתרומה שנותן פחות מ"י שהיא מדה בינונית וכדברינו משמע גם כרמב"ם רפ"ז מפתנות עניים שכתב מ"ע ליתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משנת וכו' ולפי מה שחמר העני אתה מצווה ליתן לו וכו' בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משנת נותנין לו כפי השנת ירו וכמה עד חומש מצוה מן המובחר וכו' עכ"ל הרי מבואר כדברינו.

ה ולפי מה שכברנו הדבר מוכרע כדעת הגדולים הסוברים דמעשר כספים אין להם שום עיקר מן ההורה (כ"ח נכ"ס של"ח ותמ"ו פ"י ס"ג) ויש שהביא ראיה מכאן דמעשר כספים הוא מן התורה (פ"ו ס"ג) והמיהני דלפי מה שבארנו אדרבא ראיה מכאן להיפך ועיקר חיוב בצדקה מן התורה הוא ליתן לו די מחסורו ומעשר וחומש תקנתא דרבנן הוא וכי תיפא כיון דמדאורייתא חייב ליתן די מחסורו היכי אתו רבנן ותקנו שלא יתן יותר מחומש אף דלא יספיק לדי מחסורו הא ל"ק דלכך מ"ש בסעי' ג' עוד זה גופה דין תורה הוא שלא יחלק אדם כל כספו לצדקה כדתנן בערכין (כ"ח). מחרים אדם מצאנו ומבקרז וכו' ואם החרים את כולם אינם מותרמין וכו' מנא הנימ דתיר מכל אשר לו וכו' כל אשר לו וכו' ע"ש וכיכ הרמב"ם סוף הלכות ערכין לעולם לא יקדיש אדם כל נכסיו והעושה כן עובר על דעת הכתוב שהרי הוא אומר מכל אשר לו ולא כל אשר לו ואין זו חסירות אלא שמתו וכו' אלא כל המפורז ממנו כמצות אל יפור יותר מחומש וכו' עכ"ל הרי כפורש דמן התורה אסור לחלק כל נכסיו ואיכ בהכרח ליתן שיעור ולזה נתנו חכמים שיעור כעין דאורייתא מעשר וחומש משום דמתבואה היה מעשר ראשון ועוד מעשר אחד או מעשר שני או מעשר עני ואסמכיה אקרא דוכל אשר נתן לי וגו' דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (כ"ז נ"ג) ונ"ל דלפדיון שבויים רשאי להוסיף על החומש וכן לרעבים וצמאים וכיוצא בהם בדבר שיש בו פקוח נפשות ומחוייב בזה להוסיף.

ו ומבואר בירושלמי דפעם ראשון נותנין המעשר א החומש מהקרן ואח"כ מהריוח והדבר פשוט שהאב הנותן לבנו ולבתו נדוניא או שארי מתנות אע"ג שהאב הפריש כבר מעשר סממונו מי"ם כשבא לידם צריכים להפריש מהקרן מעשר או חומש ואח"כ מהריוח וכן כל כיוצא בזה כגון שירש מאביו מעות או משארי קרובים אף שהם הפרישו המעשר צריך הוא להפריש מחדש וכן הסכימו הגדולים (ש"ס וט"ז נדול"ס פ"ט סק"ה) ואע"ג דבמעשר תבואה אינו כן כבר בארנו דאינו ממעם זה אלא דונמא בעלמא הוא.

מכאן עין רעה וחומש זה שאמרו שנה ראשונה מהקרן מכאן ואיך חומש שהריוח בכל שנה עכ"ל וכן במעשר הדין כן ככובן וכתב רבינו הרמ"א ואל יבזבו אדם יותר מחומש שלא יצטרך לבריות (כתובות י). ודווקא כל ימי חייו אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה עכ"ל (ט"ו ס"ג) ומשמע שם בגמ' דעד מחצית נכסיו יכול לחלק בשעת מיתה ולא יותר והמעם פשוט שלא יעביר הרבה נחמה מהורשין ועד מחצה יכול לחלק לצדקה וזהו כחולק עם יורשיו מחצה לו לשמתו ומחצה ליורשיו (י"ג).

ב ויש להכין דבריו המור ושיע דלמאי כתבו אם ירו משנת יתן כפי צורך העניים דכיון דחומש או מעשר מחוייב ליתן ויותר מחומש אינו רשאי ליתן אי"כ מכליל הוא כן דאם הוא עשיר גדול ויש במעשרו או בחומשו צורך כל העניים יספיקו כל צרכיהם ואם אינו מספיק מה יעשה והו"ל לומר דכל אדם מחוייב ליתן חומש או מעשר ומה יספיקו לעניים. ונל"ע דה"פ דבאמת שיעורים אלו דמעשר וחומש אינן מן התורה ומדרבנן הוא דאסמכיה אקרא דוכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך שני עישרים כמבואר בבתובות שם דמעשר מן התורה הוא רק בתבואה ולא לעניים אלא מעשר ראשון ללוים ומעשר שני נאכל בירושלים לבעלים ורק אחת בני שנים יש מעשר עני והיא נזירת התורה ולא שבה נפטרז מצדקה כמובן.

ג והחויב מצדקה מפירש בתורה בכמה פסוקים וכי ימוך אחיך והחוקת בו וחי אחיך עמך פתוח הפתח את ירך לו וגו' די מחסורו אשר יחסר לו לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון והשיעור מזה כמה שהאביון צריך כדכתיב די מחסורו אשר יחסר לו אמנם הדבר מובן שלא תצוה התורה ליתן כל מה שיש לו לעניים והוא ישאר עני ודרכיה דרכי נועם ובאמת בזמן שהיו ישראל בארץ והיה מצבם טוב ועניים היו מועטים היו יכולין לקיים די מחסורו וגו' אבל כשגלינו מארצנו ועניים נתרבו ועשירים נתמעטו ואם אפילו יחלקו העשירים כל מעותיהם לא יספיקו להשלים לכל העניים די מחסורם לכן תקנו חכמים מעשר וחומש ולא יותר דבהכרח לתת נבול וכמו שאמר רבא בתענית (ד): כוליהו מצוינא לבר מהא לפתוח הפתח ולומר כל צריך ייתי ויכול משום דנפישו חילי דמחוזא שהרבה עניים יש שם וקא מכ"א קרנא ע"ש.

ד ולפיז הי"פ שיעור נתינתה אם ירו משנת כלומר שהוא עשיר גדול ועניים שם מעטים יתן כפי צורך העניים אף אם אין בזה לא חומש ולא מעשר מפני שזהו עיקר המצוה של צדקה ליתן די מחסורו אבל אם אין ירו משנת כלומר או שהוצא אינו עשיר כל

וגוים למטן יחזקו בתורת ה' כדכתיב בקרא ומפטר שני לשאר לרכי מטה וכעין זה מלאתי בשיטה מקובלת כתיבות מ"ט בשם הרב המעילי ז"ל ע"ש:

ד ועתה נבאר פרש אחד הטעם הרבה בענין לדקה (** י"א דמה שאמרו דרומש הוא מדה יפה ה"מ בשלא טודע לו שיש בעיר עניים התאבדים ללחם או ערומים שלריכים לכסות אבל כשיודע שיש בעיר אלמנות ויתומים וכה"ג אנשים מלוקים כאלו שאין לאל ידם להשיע את עצמם מחויב מדינא להפריש עד חומש נכסיו וק משמע מדברי הגר"א שדעתו כן וה"מ כשידו משגת ליתן שיפור זה אבל אין מחויב לרהוק אם עצמו לזה רק מלד מטה וכ"ל

לכיו או לשטר להם מלמד ואין לפרוע חובו ממעות מפטר אבל לכיו עניים אחרים מותר ומטה רבה איכא בזה:

נ ודע עוד דמות מעשר הוא להנהיג בדקה במדה ביגויות אבל הרולה להתנהג בעין יפה לריך להפריש מנכסיו אחד מחמשה והכמסו חו"ל אקרא דכתיב וכל אשר תהן לי פטר אעשרנו לך (*) שני פצמים מעשר עולה חומש. והנהגה בזה יהיה ג"כ כנ"ל פעם ראשונה מהקרן ומכאן ואילך מהריוח שיוזמן לו. ואופן החלוקה של מדה חומש מהנכון לחלקם לחלצין באופן זה היינו מעשר אחד לבעלי סורה כי הוא דומיא דמעשר ראשון הניתן לכהנים

(*) ומללא רימו הכתוב שיתן פ"א חומש משמע לטוב יותר שיפריש שני פצמים מעשר ש מעשר רומז נסוד גדול המו שכתבו הספרים וע"כ מהנכון שלא לערבב ענינו אח"כ מלאתי ש"כ"כ בצרכי יוסף [ומ"מ מי שיראה ליתן יותר ממעשר וחומש אינו יכול ליתן ג"כ הרשות בידו עיין בס"ת ויותר טוב שיפריש מעשר בלמנוס כי כתבו הספרים דתח"ש רקישין ניוזין בזכות מעשר והיחזר יתן בתורת לדקה בעלמא] גם מלאתי כספרים דהוא זכר למה שהפרישו ישראל מחבולותיהם שני מעשרות בכל שנה בשתיים הראשונות של שמיטה המעשר ראשון ושני ובשנה השלישית מעשר ראשון ומעשר שני ואף דשם היה המעשר שני או המעשר שני פחות מעט ממעשר ראשון כדאיתא בב"ק ס"ט וא"כ אין עולה ביחד חומש זה אינו דהל"ל הפרישו ג"כ מתבולותיהם תרומה גדולה שהיא אחד מחמישים ועולה בס"ה מעט יותר מחומש:

הג"ה י"א דמה שאמרו וכו'. הוא נוכח מפירוש המשנה להרמב"ם בס"א דפאה דז"ל ומה שאמר ככאן גמ"ה אין לו שיפור רואה לומר לעזור האדם בגופו אך שיפור אותו בממונו יש לו שיפור והוא חמישית ממונו ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו לכד אם עשה כן במידות חסידות ואמרו (היינו בירושלמי פ"א דפאה ובקשות ליינו שם המזפסיים) נמנו באושא להיות אדם מפריש חומש נכסיו למנוה וביאור זאת ההלכה אללי מה שאומר והוא כשהאדם יראה שביום שהוא חייב לפדותם כגשר לזה הקב"ה או רבנים או ערומים שהוא חייב להשביעם ולכסות מערומיהם כמו שאמר די מחסורו אשר יחסר לו ופירושו למלאות חסרונו כשיהיה מה שיחסר להם או מה שיצטרכו לפדיונם פחות מחמישית ממונו או כפי חמישיהו אבל אם יצטרך להם יותר מן החומש יתן חמישית בלבד ויסתלק מלחת עוד ולא יהיה עון עליו כהמנעו להשלים כל מה שצריך להם לפי שצרכם יותר מן החומש אבל אם לא נודמן לו דבר מאשר זכרנו יו"א החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנהו בצרכי מנוה עכ"ל ולכאורה הלא בגמרא שלנו משמע דהתקינו שלא ליתן יותר ע"ש ה"ף מ"ט וזדף ס"ו פ"ב בקושיה הגמרא על מר שוקבא והוא קאמר דיש בזה מדה רסידות גם בגמרא שלנו משמע דהוא רק מדה טובה ומנוה להמבזבו ליתן עד חומש והוא קאמר דיש בזה חוב מלד הדין ויש עליו עון אם ימנע מן החומש גם מאין חידש הרמב"ם דחומש מן ריוח ולא מן הקרן הלא בירושלמי מסורש דשנה ראשונה מן הקרן אך באמת נראה הכל דהרמב"ם צפי' המשנה סובר דלשון הירושלמי דקאמר באושא נמנו שיהא אדה מפריש חומש נכסיו למנוה משמע דלריך להפריש מדינא ולא למנוה בעלמא ובבבלי קאמר המבזבו משמע דהוא רק מדה טובה בעלמא גם בבבלי לא נזכר דהוא מן הקרן ודרך הבבלי לפרש יותר וע"כ מחלק בין ענין לענין והוא דהבבלי מיירי היכא דלא קיימי עניים והוא מבזבו נכסיו ומחפש אחר עניים ושאר מלות להלק להם ולכך חומש הוא רק מדה טובה בעלמא ורק מן הריוח [ושארי פוסקים לא הזכירו דבר זה דמן הריוח משמע דלא ס"ל כוותיה בזה] והירושלמי מיירי היכא דקיימי עניים לכך עד חומש לריך להפריש מדינא אם ידו משגת כדי לקיים די מחסורו אשר יחסר לו ומה שאמר נמנו וכו' היינו שהסכימו בנייהם דמה שאמרה תורה די מחסורו היינו רק עד חומש מנכסיו ולא יותר ועי"ש בירושלמי עוד שכן היתה בידם מתחלה הלכה למשה מסיני ע"ז ושכחוה והירו ויסדו וכיונו למה שנאמר מתחלה ההלכה ע"ז [ומה שהקשה שם בירושלמי אח"כ עד היכן חד אמר עד כדי תרומה וכו' היינו עד היכן הוא השיפור האחרון למטה דינא דאם חיסר השיפור הוא כלא קיים המנוה כלל דומיא דמאי דאמרין בבבלי ונפסק ביו"ד דבפחות משליש השקל בשנה לא קיים מלות לדקה כלל] וס"ל להרמב"ם דהיכא דקיימי עניים לא תקנו רבנן בזה כלל דאל יבזבו יותר מחומש דאם רואה יכול להפריש ממדת חסידות ונפקא ליה להרמב"ם זה מהא דאיתא בתענית כ"ה גבי אליעזר איש ברתותא דהוו טשו מניה גבאי לדקה דכל מה דהוה גביה הוי ית ב לכו והלא הוא יותר מחומש אלא ע"כ משום דגבאי לדקה היו הולכין עבור העניים והיה עושה כן ממידת חסידות ובהכי נראה קושיה פל גבורות ארי ע"ש ומ"מ כל נכסיו חסר לחלק בעדכתיב מכל אשר לו ולא כל אשר לו גבי מתרים לגבוי וכו"ש בערכא

ע"ש

ובגל ועיין בהג"ה שהארכנו בזה :

פרק כ' בו יבואר פירוש דין המבזבז צדקה :

א איתגו בכתובות מ"ט * דהתקיע הו"ל

באיש המבזבז אל יבזבו יותר מחומש ^{שנה}
 יצטרך לבריות אם לא מי שהוא פשיר מופלג
 משמע בפוסקים דעליו לא היחה התקנה (עיין צ"ק
 ט' ע"ב בתור"ה חלימא יבחמת אדם הלכות טרה)
 וק

כ"ה [ואף די"ל דהיכא דקיימי עניים נהדיוס עדיף מלגבוה דגם הלא אינו מחויב ניתן כנג רק שהיא רוצה מעלמו לנדור לגבוה משא"כ הכא דחייבתו התורה ליתן להם דבר מה מ"מ הלא לחלק כל נכסיו שיסאר הוא עני בידאי אינו מחויב לחייך קודמין להוי חבירך] וע"כ לא שייך למיתני ע"ז אין לו שיעור כמו דלא הני על תרומה שאין לו שיעור משום דאסיר לעשות כל שדהו תרומה וכמו דמשיי בירושלמי גס ובהכי מתרצה קושיא השניה של בעל גבורות ארי על הרמב"ם ע"ש ומה שהתקינו שלא לבזבו יותר מחומש היינו במבזבו מעלמו דומיא דמהרים אדם מלאנו ובקרו גס בערכין כ"ה ע"א שאין מלווה על זה כלל דאי מיירי היכא דקיימי עניים 'א' הויא שפיר כל כך ה"ק דראב"ע גס ע"ש. נחזור לעניינו דהיכא דקיימי עניים ס"ל להרמב"ם דמדינא חייב עד חומש נכסיו ובהכי נתיישב לי מה שכתב הגר"א באגרתו הק' פלים לתרופה שכתב לב"ב וז"ל גס שלמע"ה שחפריש את החומש כאשר לוייתך ולא תפחות כאשר הזהרתיך כי בפחות מזה עוברים כל רגע על כמה לאוין ועשין [היינו הללו דלא תאמן ולא תקפון ועשה דפתוח תפתח את ידך לו נתן נתן כי ימוך אחיך וגו' ותי אחיך עמך] ושקול כאלו כפר בתורה הקדושה ח"ו עכ"ל [היינו מה שאמרו דהוא כאלו עובד ע"ז ונקרא בליעל] ולכאורה הוא גבד הגמרא דמגמרא משמע דאין מחויב מלד הדין בחומש רק שהמבזבז לא יבזבו יותר מחומש וע"כ דהגר"א מיירי היכא דקיימי עניים וס"ל להגר"א כמו הרמב"ם דהיכא דקיימי עניים מחויב מדינא עד חומש נכסיו אמנם מדברי הרמב"ם בהלכות מתנות עניים פ"ה שכתב בא עני ושאל וכו' עד חומש נכסיו מלוה מן המוכר ע"ש משמע דס"ל דאפילו היכא דקיימי עניים אין מחויב מן הדין להפריש חומש נכסיו רק למלוה מן המוכר וסותר לפירושו ומה שלא הזכיר הרמב"ם התקנה דאל יבזבו יותר דאזיל לשי"ת דבקיימי עניים מותר ומירת חסידות איכא נמי בזה אמנם קושייתנו הנ"ל קשה דסותר לדבריו בפירושו ואולי י"ל דבחיבורו איירי דאין ידו משנת בריוח ליתן עד חומש נכסיו לכן הוא רק מלוה מן המוכר לדחוק עלמו לזה משא"כ כשידו משנת לזה עדי דאין יכול ליתן די מחסורו של העני הלא עכ"פ מה שיכול ליתן אמאי לא יהו ואולם אעפ"כ ק"ק עדיין דמלשון הרמב"ם בחיבורו והשו"ע משמע לכאורה דאם ידו משנת יתן כפי צורך העניים אפילו יותר מחומש וכמ"ש הי"פ"מ גס בירושלמי ומפירושו במשנה משמע דיותר מחומש אין מחויב ליתן דע"ז נמנו באושא גס ומשמע אפילו ידו משנת דאל"ה אפילו חומש אין חייב וז"ע. ומש"כ הרמב"ם לענין פדיון שבויים עיין מה שכתבתי לעיל בפתיחה אודות זה. נחזור לעניינו דהיכא דק' מי עניים שיכת הרמב"ם דחייב מדינא להפריש עד חומש נכסיו וכן דעת הגר"א כנלע"ד ברור בעו"ה והח"כ מלאתי הרבה מדבריו אלו בעו"ה בהפ"ה בפרק ברכי יוסף וגם הוא כתב דדעת הרמב"ם לחלק בין היכא דקיימי עניים ללא קיימי וכמ"ש למעלה אך הוא כאשר בקושיא מדברי הרמב"ם בחיבורו וכמו שהקשינו למעלה וכתב שהרמב"ם הור בו בחיבורו ולדבריו הנ"ל ח"כ לכל זה ומ"מ דלינא ז"ע מדנא נזכר בשו"ע שים רמו חילוק בזה וכתב סתמא משמע דאין חייב בכל גווני ויש לדהות להיפך דלא נריך המחבר בסיומן רמ"ע לבאר זה דממילא מוכח מדתלי באם אין ידו משנת לענין ליתן כדי צורך העניים הא אם ידו משנת אפילו לחימש לבד מחויב ליתן עכ"פ חומש ומש"כ דהוא מלוה מן המוכר ליתן חומש מיירי דאין ידו משנת בריוח ליתן חומש כ"א בדוחק ותדע דאם לא תאמר כן אלא תאמר דאפילו אם ידו משנת לחימש כיון דאין ידו משנת לבד ל"ך העניים תו הוי חומש רק מלוה מן המוכר לבד וידוקדק בזה יותר לבין המחבר שכתב ואם אין ידו משנת כ"ב ה"כ תקשי לן קושיא גדולה אמאי כתב המחבר דאם הוא נותן פחות ממעשר הוא עין רעה משמע דהוא רק עין רעה לבד יותר הו"ל לכתוב דהוא עובר על לאו דלא תאמן ולא תקפון הנאמרים במלות דקה דהוא קאי על הפותח משיעור שראו לו ליתן כמו שכתב בסיומן רמ"ח כיון שידו משנת ליתן חומש והוא מגרע אפילו ממעשר ואיה די מחסורו שאמרה תורה דאטו אם אינו יכול לקיים בשלימות די מחסורו לא יקיים כלל אלא ע"כ דמיירי שאין ידו משנת בריוח ליתן מעשר וחומש [ולא שאין ידו משנת כלל לזה דא"כ אפילו עין רעה לא הוי] לכך אינו עובר על הלאו דלא תאמן ולא תקפון והעשה דדי מחסורו רק דנהרא בשם עין רייה על דהוא אינו מתחוק בענין זה. /אמנם מדברי רבינו ירוחם שכתב דאפילו למלוה עוברת אין מחויב מדינא להפריש רק גס נכסיו ולמלוה מן המוכר חומש [והוכח דבריו בשו"ע או"ח סיומן תרכ"ו במ"א ע"ג] משמע לכאורה היפך דברינו דהא מלוה עוברת הוא כמו קיימי ענייך לענין דקה אבל באמת ג"ז אינה ראייה דהא הפוסקים מדמו זה הענין למנות דקה וכולל לאמר דגם גס מיירי דאין ידו משנת בריוח לפור עד חומש נכסיו לכך אינו מחויב אבל אם משנת בריוח אה"נ דחייב מדינא וע"ג בכל זה למעשה אבל דעת הרמב"ם בפ"י המשנה והגר"א מבואר בהדיא להחמיר ועפ"ו כתבנו דברינו שפנים :

(*) הג"ה איתא בערכין כ"ה במשנה מהרים אדם מלאנו ומבקר מעבדיו ושפחותיו ומשדה חסותה וכו' [ר"ל מקצת מכל אלו ולא כלם] ח"ר אלעזר בן עזריה ומה אם לגבוה אין אדם רשאי לההרים כל נכסיו עאכ"ו יהיה אדם הם על נכסיו [שלא יבזבז להדיוס רש"י] ועיין גס בגמרא דאפילו מין אחד כולו כל לאן ובקר שיש לי או של עבד ושפחה או של שדה אחוזה או שאר כל מעללינו שיש לו ג"כ אין רשאי מדכתיב מכל אשר לו ולא כל אשר יש
 מאדם

מאימתי פרק ראשון תענית

ט.

רבינו הגנאל

דיחייב שנאמר פתח את ידו ומשבע לכל הי רצון. בימי דבר דורא גזר שמדא ומעוס מלקבוע תענית א"ר דרז נקבליה עליה מהשתא ולכי כטייל שמדא וניחוי כחצונתא שנאמר רבא רבא א"ל אל תירא ודיאל כי אל היום אשר נתן לבך להיכן להחנות וגו'. געמיה (בבלי) [בערבין] שבתות אפילו שנים כשני אלוהי סיון קללה הן. אין הברכה מזהה לא בדבר המודר ולא בדבר המעורר ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמך מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה מפסוקי וגו'. א"ר יוחנן א"ל הגשמים מצערין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואדם ורחים שנאמר נשיאם ורחים וגם אין וגו'. עשר תעשר. כלומר עשר כדי שירבה קניין ותעשר עוד פעמים אחרים. ואמרין מי שיר למיזר הכי הכתיב לא תנס את אלהים ושמע חוץ מו שנאמר הביא וגו' ובתנאי נא בואת וגו'. כתיב בואת אלתם חסלך דברו ועל ה' יזעף לבו כיצא בו בתרה דכתיב יחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: א"ר יוחנן מטר בזכות יחיד שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ר"ל אמו"ק מהכא שאלו מה מטר וגו' והניא ומטר נשם יח להם לאיש יכול לכל השדות שלו ת"ל שדה. יכול לכל השדה ת"ל עשב השדה וכדו' דיאל בר רב קטינא דרזיה סיו גינתיה ואמר היא משרא בעי מיא והיא משרא לא בעי מיא ואתי משרא להיא משרא דאמר בעי מיא. פרנסה בשביל רבים שנאמר הני ממיטו לכם לחם מן השמים וגו'. ואקשינן והא משא רבינו יחיד הזה [רקמא] [נקארין] כי הפך יד בזכותו. והעני בזכות אהרן והבאר בזכות מרים. וכולן כיון שמתו ונסלקו כל אחד ואחד הורב והיה בזכותו. ויחזו בשביל מרציה. ויחזו שמת ונסלקו הכל שנאמר ואכחיד שלשת הדרעים בירח אחד. ושנינו שאני משה רבינו כי דאלין משה רבינו כרבים דמי. ג' וכוזיה כרבים דמי. ג' פרנסים טובים עמוד לישראל. ואלו הן משה ואהרן ומרים וגו' מתות נתן להם הקב"ה על ידם ואלו הן מן וברא ומפדו בעדן כו'. תלמודי דרסא חכמי נח נפשיה אתו לקמיה דרב פפא לא הו מסתבר לוח שמעתייה דהו מרמי להדיד' וזנתי

לינוקא דריש לקיש. כן אחותו של ר' יוחנן ולאחר מיתו של ריש לקיש כדמוכח לקמן: אמר. ינוקא לר' יוחנן מאי עשר מעשר: א"ל. ינוקא והכחיז לא תנסו: שיבאו. כלומר שיגעו דולוראני"ט זלטו"ז: אי הוה מטינא דרתם. להאי קרא דהביאו את כל המעשר הזה לדעת ליה ממילא: דרבי הושעיא רבך. דלמריה לך מטינא: אלת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו. כשאלם חוטא מסלף לרכו שבאין עליו פגעים ועל השם יזעף לבו שזעם ואומר מפני מה ארע לי פגע זה: ולא רמזה משה באורייתא. שהומוס הוא יקוד נביאים וכוונסם וכוונן יש סמך למנוח מן המורה: ד"י עיניה. רבי יוחנן שהי עפעפי מכסין את עיניו ונגמדין במולגי דכספא זבצא קמא דפ' אחרון (דף קי). שהיה רוצה לראותו מפני שהוא חרף: ד"א ליעבדי דך כדעבד דאבוך. שלא יתן עיניו דן כמו שנתן חאפך והמיתו זבצא מיעלא (דף קד). מטר בשביל יחיד. שאם מטר לא ילמד לאדם אחד כגון שזרע אחר וזמן זריעתו שני ארס על שדר עשיר שזולתו נכריס וזרס למטר זב חצומו (ה) ופרנסה שפע עושה ומחיה לכל העולם אינו זב לעולם כזכות אחד אלא בשביל רבים שאם רבים לריכין שזעם שמשלה זכרה כזכות הקב"ה עושה אם וכו' אל יחיד הנרץ שימצרכו תשאומו אץ הקב"ה משה עשירו דין השנה אלא כפי זכותיה ואף על פי שמועד בשביל יחיד מטר זהו להפיק תשאומו שלא יהו גרועות משל אחרים אלא לעשות שדה קודה שזעם לא: מטר ארצך. של אחד משמע: ממטר רבם. לטון רבים: בארה של מרים. סלק חזין ממני מיס והיה מתגלגל והולך עם ישראל והוא הסלק עם הכה נשמה שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילי לפי שמה מרים: ונסתלקו עניי כבוד. עניי רקע ועני עין ושאר עניינים אינן של כבוד: חזרה בזכות שניהן. שכן כתיב (ד) ודעתם שניסם אל הסלק וזמן מימיו: כי משמש בארבע השנות אי דמא אלא דהא. כל מקום שנרץ לדרוש על פין לענין דרשה צדק למשמעות המקרא מוכל לשמו כאלד מהני ארבע לשונות דלשון כי משמע כולל וכן וכד וכס וארי ככלל הני ד' הן והאי דפי גוע אהרן משמטם ג' נשון דהא ושמעין מינה שטמא דקרא דמה טעם נטרלו דהא מילת שיהי מת אהרן ויש לקיש לך לא אחי למימר דלא מרגמינן שום כי בעולם אלא (ג) מהני לשונות אלא אפי' מרגסם א' דלמא ארי דרשין דמשמעותיה כמשמעות דהא ומאן דמרגסיה וחזילו כל כנישתא דהא מילת טועה הוא דלסן קן ואמתאילו מיבעי ליה ויראו כל העדה במשקל ויראו כלשאי הדסים וירפו הניסם ועלו מעל משכן קרנ"ט: חזרו שניהם בזכות משה. מ' מדכתיב ואכחיד את כלש דעתיה שנאמר (מנצח כ) וישאו בני ישראל כל העדה מדבר לך חזרה הראשון ושז העם נקדש ומתת שם מרים ותקצר שם (צפרה כ) לדומה: אהרן מת. נחמדש: מוזהרניא. מאזמו מקום: אחוה להדיד. מאלין ומעטין זה לזה דלא סלקא לכו שמענתא כנצח: אקרויה

עשר תעשר. הכי איתא צפרי"ט עשר מעשר את כל תבואת ורען היואל השדה שנה שנה אץ לי אלא תבואת ורען שמייז מעשער ריפת ופרקמטיט וכל שאר רוחים מנין מ"ל את כל דהוה מזי למימר את מפתאך מ"ל כל לטות ריפת ופרקמטיט וכל דבר שגמריח זו ושכי נמי איתא צהגה ג' היואל השדה שנה שנה לומר אם לא מעשר שדך כהונן לא יהיה לך אלא היואל מן השדה לומר לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן דהיינו היואל מן השדה כלומר מה שעתה רגיל להוציא למעשר מן השדה ומעשה צאדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשה אלף כור והיה אותו עשיר טעול ק' סרין לנעשער ומפרש כל שנה ושנה וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לצנו ואמר לו בני דע ששה זו שאני מוריש לך עושה כל שנה ושנה אלף סרין הזהר שפפרש למות קרא לצנו ואמר לו בני דע ששה זו שאני מוריש לך עושה כל שנה ושנה אלף סרין הזהר שפפרש למות קרא לצנו ואמר לו בני דע אלף סרין כאשר היה עושה בני האז הפריש ממנה ק' סרין עשה שניה נסמל וראה הפך שמעשה היה דבר גדול ואמר שלא יפריש ג' לשנה אחרת נשמעט השדה ולא עשה כי אם מלה סרין נעטער עליו ושמעו קרובי שדך מיעט ולא הפריש מעשר זכו כולם אכלו מלונזים לגניס ושמיס אמר להם כמדומים לו שאחס שמחס בקלקלתי אמרו לו ג' נעטער עליך כי גרמת לך כל הרעה הזאת ומפני מה לא הפרשת מעשר כראוי היעזב זב וראה כי מתחלה כעצא השדה לין היית בעל היבט והקב"ה כהן שהיה המעשר חלקו ליתן לעניים ועכשיו שלח הפרשת חלקו לו הניס הקב"ה בעל היבט וראה כהן שאין שדך עושה (ג) מה שהיה עושה מתחלה אלף סרין והפריש לך מלה סרין והיינו דכתיב (מנצח ה) ואיש את קדשיו לו יהי כלומר (כ) כשליש מפריש כהונן לא יהיה לו אלא הקדשים כלומר המעשר ועל זה אמרו מחכמים המעבד מעשרותיו לסוף זב שלא יהיה לו אלא אחד מעשר דכתיב (שפיס ה) וזרע חומר יעשה איפה דהיינו המעשר דלפיס ג' סאון וצמומר יש (לו) ל' סאון דכתיב לו יש עשרת נמדדי כרס יעשו נת אחת וה"ר ג' האופתאל פ"י היואל מן השדה כלומר ואם לאו שאין אחת מפריש העשיר יהיה לאותו היואל לשדה דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוה העושי כוכבים:

ליקוטי רש"י
[נדפס בסוף המסכת]

הנהרות ואינונים

ט] כתיב אי הוה מסאי דליתם לא הוה צריכא לך וירבי דרששאר רבין: ט] ז"ל ואמר רבי' [גליון]: ט] בכת"י הגיטסה פרנסה בשביל יחיד ר' וזנתיא ו' יסי בר' יהודה אומר וכו': ז] ס"א שאני משה כיון דאלין וכוזתו כרבים דמי [גליון] כיה בעי' וזכמה דפרי': ט] בריש' שבעי' ע"ז לנביאים וכוונס: ז] בשביל זה מפר להחשיב רשי' [גליון] וכמו שהיה ה"ב [עיקר פרשת הנהרות הוא יתכן ונחטא ומכונס בדפרי' בשביל ר' יבסי': ז] [ל' ששכלו' ליתא בדפרי' ועי' ט] בריש' שבבי' בורח הגהטן שן להחשיב מן ששה נסתלקו כולן [ממת יהודה]. ועי' ממי': ט] ז"ל בפרשת פרה [גליון]: ט] ז"ל באחד הלשון בחזש החמישי בפי' אלה מטי' [גליון]: ט] ז"ל את אבות ורשך [רש' פ"ש]: ט] בח' שבבי' יתאל' שלא יפריש כ"כ [ועי' בתחומא סט]: ט] בח' שבבי' אמרו לו א' נעטער עליך [ועי' הלשון בתחומא סט]:

ט] שנת דף קטע: ז] [נתן כ"ז: שנת לב: מ] [נתן כ"ז: ג] חסותא עולה מ"א ה"ד סדר מהו רפה פ"ד (ד) ר"ה ג. ועי' בחוס: ט] עין ר"ה ג. וכוונצ' ש"ט: ז] עי' געמיה ט"ט: ז] ספסס' דף ג"ג: ז] מיליה ג: קודשין [ח. ט] כמדבר כ ח. ז] מלכי' א' ח. ח. ז] מלכי' ב' טו כ. ז] כמדבר טו כ. ז] מ' בסיור דין ליתא א' ז] בתחומא פ' שישת את ה' ט] עי' רש' במדבר ה' ט] [שס רישא דקליל]. ז] [גס זה איתא בתחומא]. ק] לקמן ע"כ

הנהרות הב"ה

ט] רש"י ר"ה מער כ"כ אלא כחומתא פ' ר' רחא את ה' ט] עי' מ' כותב ט] עי' רש' במדבר ה' ט] [שס רישא דקליל]. ז] [גס זה איתא בתחומא]. ק] לקמן ע"כ

הנהרות מרה"ב רנשבוג

ט] רש"י ר"ה ח"י משמש וכו' אלא אפי' מתורגם ארי. נ"ל:

תורה אור השלם
א עשר תעשר את כל הבואה ורעך היצא השדה שדה שדה: והי"ט כ"ג

ב] לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם בפקודי: [ויק' טו. כ]

ג] הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי סוף קבוצי הרבנו נא בואת אמו"ק י"באיתו אם לא אפתח לכם את ארבות השמים וירחיקו לכם בקרבי עד בלי די': [מנצ' טו. ג]

ד] אנת אדם הפלף דרבו ועל ה' יזעף לבו: [שפי' טו. ג]

ה] יאמר אל אחיו הלאש כפי וגם הגז באמתותי יצא לכם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: [בארא' טו. כח]

ו] יפתח ה' לך את אוצרו ויפשו ויבאו השמים לתת מטר ארצך בעתו ויצבר את כל משעו ידך והלית גוים רבים ואמרו לא תלחך: [ויק' טו. כ]

ז] ויאמר ה' אל משה והני מקמי לך ללם מן השמים ויצא העם לקשמו דב' קבוצו למען אפסו וילך בתוךיהם אם לא: [ויק' טו. כ]

ח] ויאמר ה' אל משה וישב העם בקרש ויחפ שם מרים ותקבר שם: ולא יהי מים לעדה ויקרלו על משה ועל אהרן: [מנצ' טו. כ-ג]

ט] וישמעו להצניע מלך ערד יאמר בפי' ג' בא ישראל דרך האחרים ויחם יתאל' וישב מקומו שבי: [מנצ' טו. כ-ג]

י] ויאמר ה' אל משה וישב העם בקרש ויחפ שם מרים ותקבר שם: ולא יהי מים לעדה ויקרלו על משה ועל אהרן: [מנצ' טו. כ-ג]

בית יוסף **יורה דעה שלא הלכות תרומות ומעשרות** בית חדש **ק"ז**

דכיון שידע שהוא מעשר עני לא היה נריך לשלם לו ומתנה הוא דיהיב ליה ומאן דגרים משלמין היינו לומר שאם קדם הלה וגמלו חסד ליה נאכל שאירעו ואח"כ אירע לאחר אכל מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יפסול מלגמול חסד ונריך להודיעו שהוא מעשר עני כדי שלא יהא פורע חובו נמער עני אכל לתגמולין דדבר הכשות לא התירו לו אף על פי שהוא מודיעו שהוא מעשר עני: **ופ"ש ואין נותנין ממנו לצדקה.** היינו לומר שאם פסקו עליו בני העיר לזקה לא יתן להם מעשר עני שנמלא פורע חובו ממעשר עני: **ופ"ש ונותנין אותו לחבר עיר בשו"ב.** כתבו הגהות מרדכי שפרק קמח דנבא נמלא (פי' מנה) פירוש חבר עיר היינו חכם ממעסק נכרי היטיר מפרנסים אותו מחמת טובה שטובה להם שמתעסק נכריהם ונותנין לו מעשר עני בטובה שולמים לו מחמת דרוח וכבוד אכל אין שולמין לו לזקה מן הכסף דנגזף הוא לו וגם לנני העיר לפרנס חכם הממעסק נכריהם מן

וה"פ ואין נותנין מהם צדקה. כתבו בני היינו דוקא עניי דהיינו דוקא לזקה חסד ליה נאכל שאירעו ואח"כ אירע לאחר אכל מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יפסול מלגמול חסד ונריך להודיעו שהוא מעשר עני כדי שלא יהא פורע חובו נמער עני אכל לתגמולין דדבר הכשות לא התירו לו אף על פי שהוא מודיעו שהוא מעשר עני: **ופ"ש ואין נותנין ממנו לצדקה.** היינו לומר שאם פסקו עליו בני העיר לזקה לא יתן להם מעשר עני שנמלא פורע חובו ממעשר עני: **ופ"ש ונותנין אותו לחבר עיר בשו"ב.** כתבו הגהות מרדכי שפרק קמח דנבא נמלא (פי' מנה) פירוש חבר עיר היינו חכם ממעסק נכרי היטיר מפרנסים אותו מחמת טובה שטובה להם שמתעסק נכריהם ונותנין לו מעשר עני בטובה שולמים לו מחמת דרוח וכבוד אכל אין שולמין לו לזקה מן הכסף דנגזף הוא לו וגם לנני העיר לפרנס חכם הממעסק נכריהם מן

ופ"ש ואין נותנין מהם צדקה. כתבו בני היינו דוקא עניי דהיינו דוקא לזקה חסד ליה נאכל שאירעו ואח"כ אירע לאחר אכל מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יפסול מלגמול חסד ונריך להודיעו שהוא מעשר עני כדי שלא יהא פורע חובו נמער עני אכל לתגמולין דדבר הכשות לא התירו לו אף על פי שהוא מודיעו שהוא מעשר עני: **ופ"ש ואין נותנין ממנו לצדקה.** היינו לומר שאם פסקו עליו בני העיר לזקה לא יתן להם מעשר עני שנמלא פורע חובו ממעשר עני: **ופ"ש ונותנין אותו לחבר עיר בשו"ב.** כתבו הגהות מרדכי שפרק קמח דנבא נמלא (פי' מנה) פירוש חבר עיר היינו חכם ממעסק נכרי היטיר מפרנסים אותו מחמת טובה שטובה להם שמתעסק נכריהם ונותנין לו מעשר עני בטובה שולמים לו מחמת דרוח וכבוד אכל אין שולמין לו לזקה מן הכסף דנגזף הוא לו וגם לנני העיר לפרנס חכם הממעסק נכריהם מן

ופ"ש ואין נותנין מהם צדקה. כתבו בני היינו דוקא עניי דהיינו דוקא לזקה חסד ליה נאכל שאירעו ואח"כ אירע לאחר אכל מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יפסול מלגמול חסד ונריך להודיעו שהוא מעשר עני כדי שלא יהא פורע חובו נמער עני אכל לתגמולין דדבר הכשות לא התירו לו אף על פי שהוא מודיעו שהוא מעשר עני: **ופ"ש ואין נותנין ממנו לצדקה.** היינו לומר שאם פסקו עליו בני העיר לזקה לא יתן להם מעשר עני שנמלא פורע חובו ממעשר עני: **ופ"ש ונותנין אותו לחבר עיר בשו"ב.** כתבו הגהות מרדכי שפרק קמח דנבא נמלא (פי' מנה) פירוש חבר עיר היינו חכם ממעסק נכרי היטיר מפרנסים אותו מחמת טובה שטובה להם שמתעסק נכריהם ונותנין לו מעשר עני בטובה שולמים לו מחמת דרוח וכבוד אכל אין שולמין לו לזקה מן הכסף דנגזף הוא לו וגם לנני העיר לפרנס חכם הממעסק נכריהם מן

ט"ז יורה דעה סימן שלא ס"ק לב

(לב) הרבה דיני צדקה. - נראה דיש לדמות מעשר שמפרישין מן הריח ממון לדין מעשר עני של תבואה ופירות ומו"ח ז"ל כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ס רמ"ט מבואר שחיוב גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים והב"י בשם ירושלמי.....

פתחי תשובה יורה דעה סימן שלא ס"ק יב

(יב) עיין בה"ט ומ"ש לענין מעשר כספים אם הוא חיוב גמור עיין בזה בתשו' שער אפרים סי' פ"ד ובתשובת חות יאיר בסימן רכ"ד ובשאלת יעב"ץ ח"א סימן ו' ובספר באר יעקב מ"ש בזה ותימא על הגאונים הנוכרים שנעלם מהם תשובת מהר"ם רומנובורג דפוס פראג סימן ע"ד מבואר שם כדעת הב"ח שאינו מה"ת ולא מדרבנן ואינו אלא מנהגא בעלמא ע"ש ומצאתי בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן פ"ז שתמה עליהם ג"כ בזה ע"ש באריכות וכן העלה בספר משנת חכמים הלכות יסוה"ת דף י"ז שאין למעשר כספים עיקר לא מה"ת ולא מד"ס אבל אם נהג הוי כמו מנהג של מצוה שאין לבטל כלל אם לא לצורך גדול ע"ש.....

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן עד

מעוה מעשר יראה אחרי שהחזיקו לתתם לעניים אין לשנותם למצוה אחרת דנראה כגזול עניים דאע"פ שאינו מן התורה אלא מנהג הא קי"ל דברים המותרים ואחרי' נוהגים בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם שנאמר לא יחל דברו ולא יחל מדרבנן [כדאי' פ' ואלו מותרים] [ט"ו ע"א] ול"ד להא דרפ"ק דערכינ' (ו' ע"ב) ישראל שהתנדב נר ומנורה לבית הכנסת מותר לשנותה למצוה אחרת דשאני התם דאידי ואידי מצוה לגבוה אבל מעוה מעשר כספים כבר זכו בהם עניים ע"י מנהג שכך נהגו כל הגולה ואין לשנות מעניים למצוה אחרת שאין לעניים צורך בהן